

Observatori Català
de la Justícia en
Violència Masclista

Relatoria de la Jornada “Vulnerabilitat de les persones”

Barcelona
31 de gener de 2020

Generalitat de Catalunya
**Centre d'Estudis Jurídics
i Formació Especialitzada**

L'Observatori Català de la Justícia en Violència Masclista ha editat aquesta recerca respectant el text original dels autors, que en són responsables de la correcció lingüística.

Les idees i opinions expressades en aquest document són de responsabilitat exclusiva dels autors, i no s'identifiquen necessàriament amb les de l'Observatori.

Avís legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència de [Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 4.0 No adaptada de Creative Commons](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca) el text complet de la qual es troba disponible a <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>

Així doncs, es permet la reproducció, la distribució i la comunicació pública del material, sempre que se citi l'autoria del material i l'Observatori Català de la Justícia en Violència Masclista (Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, Departament de Justícia) i no se'n faci un ús comercial ni es transformi.

Activitat parcialment finançada a càrrec dels crèdits rebuts del Ministerio de la Presidencia, Relaciones con las Cortes e Igualdad, a través de la Secretaria de Estado de Igualdad:

SUMARI

1. Presentació	4
2. Primera ponència: Cartografia de la vulnerabilitat	5
3. Segona ponència: El concepte de vulnerabilitat en el codi penal	13
4. Tercera ponència: Gestió de les vulnerabilitats que presenten les víctimes del tràfic de persones	16
5. Resultats de l'exercici "Què et suggereix el concepte de vulnerabilitat"	32
6. Currículums de les ponents	35

1. Presentació

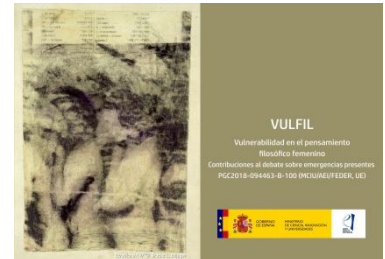
Aquest seminari, emmarcat dins del grup de treball de tràfic d'éssers humans, pretén poder fer una anàlisi sobre el concepte de la vulnerabilitat i els criteris a seguir en la reparació en el delicte. Es va celebrar el 31 de gener de 2020 al Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada amb la participació de les ponents següents:

Relatora: **Àngels Vivas Larruy**, magistrada de la secció 6^a de l'Audiència Provincial de Barcelona.

Ponència 1:

Cartografia del concepte de vulnerabilitat

Fina Birulés Bertran, Universitat de Barcelona, Projecte "Vulnerabilidad en el pensamiento filosófico femenino. Contribuciones al debate sobre emergencias presentes", PGC2018-094463-B-100 (MCIU/AEI/FEDER, UE).

Ponència 2:

El concepte de vulnerabilitat en el codi penal

Miren Nekane Sanmiguel, magistrada de la secció 6^a de l'Audiència Provincial de Bilbao.

Ponència 3:

Gestió de les vulnerabilitats que presenten les víctimes del tràfic de persones

Rosa Cendón Leris, coordinadora de l'Àrea d'Incidència del programa Sicar Cat.

2. Primera ponència: Cartografia de la vulnerabilitat

- Es parla de “gir cap a la vulnerabilitat” per a indicar com, en l'actualitat, la paraula vulnerabilitat i la preocupació per identificar subjectes vulnerables ha anat permeabilitzant tots els discursos. Si no m'equivoco, el terme vulnerabilitat entra en el discurs jurídic normatiu de la Comunitat Europea (CE) a finals de la dècada dels 90, mentre que a la declaració de Barcelona l'any 1998 en el marc d'un projecte finançat per la CE ja es parlava de l'establiment de principis per a la bioètica i el biodret: **integritat, autonomia, dignitat i vulnerabilitat**.
- Així mateix, des de la filosofia i a partir dels primers anys del segle XXI, es parla de la nostra “**comuna vulnerabilitat**”, és a dir, de la condició de vulnerables de tots els éssers humans, tant en l'àmbit de la reflexió filosòfica entorn dels drets humans com en les temptatives de pensar “ètiques no violentes”.

D'una banda, estan els principis i la pregunta per quins són els subjectes vulnerables; d'una altra, apareix **paral·lelament** una altra reflexió sobre la condició vulnerable de tots els éssers humans.

Si retrocedim algunes dècades, trobem ja antecedents en els anys 70 amb el sorgiment del paradigma de la biopolítica –i el seu auge en la dècada dels 90– va prenent rellevància la qüestió de l'administració més o menys violenta de la vida i de la condició de l'individu com el cos regulat pel poder. **Al mateix temps i des d'un itinerari paral·lel**, però no exempt d'entrecreuaments, el **moviment feminista** ja havia fet llegible el control i la violència a la qual la societat sotmet el cos de les dones. Pensadores com Judith Butler, Françoise Collin o Donna Haraway s'han ocupat de pensar les maneres en què la ciència i la llei actuen sobre el cos de les dones i sobre els potencials perills que això comporta. El fet que el sistema sexe-gènere es jugui en el cos de les dones i les seves regulacions imposen un interès més clar per a la violència i la vulnerabilitat i pel cos i la vida de les dones.

Prèvia

Seguint a Francesca Consolaro, l'etimologia de «vulnerabilitat» deriva del llatí

«*vulnus*» (ferida, ruptura de la pell, laceració traumàtica de la pell). En la tradició textual convoca la violència, la guerra: amb una eina o una arma es colpeja la pell d'algú, la qual cosa comporta un esquinçament que, de penetrar fins al teixit més profund, és letal. *Vulnus* és l'efecte d'un cop ràpid sobre la pell d'algú, indica un cop letal, provinent de l'exterior i apunta al context bèl·lic. La ferida és un trencament de la pell, de la "superfície" en la qual el cos s'aboca a l'exterior i s'exposa.

L'arrel indoeuropea *vul* apunta a la pell nua, sense pèl, depilada, sense cuirassa. L'accent està col·locat en l'exposició radical immediata, la pell nua sense cuirassa, en contrast amb els guerrers peluts amb els dallonses ben posats, homes armats. Amb la nuesa de la pell s'al·ludeix només als **inermes, als sense armes, als exposats, als desvalguts, els que no tenen pèl** –els nens, els ancians, les dones–, **possibles víctimes d'una violència de la qual no poden escapar i a la qual no poden respondre.**

La filòsofa Adriana Cavarero subratlla que quan la vulnerabilitat és pura nuesa indica encara ferida, però també carícia, la pell nua exposada contempla el seu anvers amb la carícia, el tacte, la sensibilitat. Ella proposa imaginar a l'ésser humà segons una altra geometria, una geometria de la inclinació, que permeti pensar una subjectivitat que respongui de la dependència i de l'exposició de la criatura inermes o nua, de manera que no ens inclinem davant el més alt sinó davant l'inermes. Si en una primera accepció –context bèl·lic– era l'agressió de l'un contra l'altre (geometria simètrica); en la segona accepció pot haver-hi agressió però també una cura pel desvalgut, pel dependent. És una altra geometria de la relació que acabaria amb el protocol de la geometria de la violència simètrica. Però això no és compartit per la ponent Fina Birulés, que cita a propòsit d'això els llibres de Cavarero “Horrorismo”, de 2007, i “Inclinacions”, de 2014, sobre aquesta idea d'una inclinació cap a l'inermes.

En un segon moment, tot i que també és una qüestió de pell, no al·ludeix a la mort o risc d'agressió de matar en el sentit bèl·lic, sinó al cos viu. Per exemple, en un context cristià, *vulnus* esdevé una acció cristal·litzada, passada, documentada sobre la pell; es parla de nafres, cicatrius, estigmes que són alguna cosa així com testimonis d'accions passades. La pell com si ens

permetés conèixer el pas del temps, la fragilitat i, al mateix temps, formes de subjectivitat, però no a través de la narració retrospectiva sinó a través d'una geografia de la pell, on la pell conserva el passat sense assenyalar els moments en els quals es van produir accions o passions anteriors o, si es vol, la pell gairebé com un arxiu d'experiències passades.

Hi ha tres recorreguts dominants en relació a la vulnerabilitat:

Primer recorregut

Té a veure amb l'èmfasi en la interdependència i la vulnerabilitat com a condició donada dels humans. La idea que tots som vulnerables. Totes tenim la condició de vulnerabilitat.

El concepte de vulnerabilitat salta al centre de la reflexió ètica i política només a principis del segle XXI, introduïda per Judith Butler, i aflora a partir de les consideracions relacionades amb els fets de l'11 de setembre de 2001 als EUA i la seva immediata reacció violenta amb l'ocupació de l'Afganistan i l'Iraq. Butler tracta de repensar la violència vinculant-la a la vulnerabilitat constitutiva de l'existència humana com a indicador del caràcter interdependent dels humans. A partir d'aquí s'interroga sobre si una ontologia d'aquesta comuna vulnerabilitat podria establir les bases d'una comunitat global més justa, menys violenta o no violenta.

Des de llavors ha emergit –els seus primers llibres són de 2004– un interès a repensar la vulnerabilitat i la violència que excedeix l'àmbit de la biopolítica i la teoria feminista, i que troba el seu referent teòric principal en el pensament de Levinas. Emmanuel Levinas va posar tot l'èmfasi en la relació ètica, però en el seu caràcter asimètric, és a dir, en la dependència i no reciprocitat de la relació amb els altres o amb l'altre, on queda qüestionada la idea d'un supòsit jo autònom, un acte referencial, agressiu i violent. En concedir la prioritat a l'«altre», Levinas aconsegueix invertir els termes de l'ètica clàssica. El pensament de Levinas ha estat important en Butler, Cavarero i en tots els discursos de vulnerabilitat dels humans.

A la llum dels esdeveniments de 2001, que evidenciaven que unes vides

importen i unes altres no, que unes mereixen un dol públic i unes altres no, que unes són dignes de ser viscudes i altres sacrificables, Judith Butler indaga sobre com es defineixen les fronteres d'allò humà i perquè hi ha vides que no són del tot humanes. Es tracta d'interrogants dels quals, en certa manera, ja s'havia ocupat en el seu llibre *El gènere en disputa* malgrat ser conscient que la violència bèl·lica no és idèntica a la violència que suposen les formes de normalització i de la diferència que hi ha entre la vulnerabilitat dels cossos sota les bombes i la vulnerabilitat social de l'abjecció. Per això en els llibres que publica després del 2001, Butler tendeix a mostrar els punts en què les dues formes es trenen.

La seva afirmació que la vida és essencialment precària i vulnerable porta a la palestra els llaços relacionals i les seves implicacions per teoritzar dependències fonamentals i responsabilitats ètiques, alhora que posa en el centre que no només estem constituïts per les nostres relacions amb els altres, sinó també desposseïts per elles. L'èmfasi de Butler en aquesta **dimensió entrellaçada dels cossos** ens recorda que la individualització és una fita, no un pressupost ni una garantia.

Dir que la vida és essencialment precària i vulnerable posa al centre els llaços relacionals, les dependències fonamentals i les responsabilitats ètiques que deriven de reconèixer aquesta relació. El fet d'estar exposats implica la possibilitat de ser afectats i l'eventualitat d'una pèrdua d'algú que estimem. D'una banda, hi ha la pèrdua de qui estimem, però estem de dol quan acceptem sofrir una transformació que el seu resultat no podem saber del tot per anticipat. Estar de dol significa acceptar que la pèrdua ens transformarà. Les relacions ens constitueixen, ens fan i ens desfan. Les relacions ens constitueixen, ens fan i ens desfan, i poden comportar transformacions imprevisibles en nosaltres. *Vulnerabilitat* i *pèrdua* són elements constitutius de la nostra experiència com a éssers humans, no podem considerar-nos invulnerables, ens desenvolupem, ens construïm, i fins i tot aconseguim el que anomenem autonomia sempre en relació amb els altres.

Caldria considerar que Butler advoca per una ontologia de la dependència, però és així sempre que no s'entengui com una ontologia del cos a la qual

després s'afegeixen les significacions socials que aquest assumeix. Així com tampoc es tracta de cap descripció d'estructures fonamentals de l'ésser ja que cap dels seus termes –ser, cossos, dependències– existeix fora o més enllà de la seva organització o interpretació de polítiques concretes.

Podem llegir en el seu llibre “*Marc de guerra*” (2009): «[...] ser un cos és estar exposat a un modelatge i a una forma de caràcter social, i això és el que fa que l'ontologia del cos sigui una ontologia social», és a dir, el cos està exposat a forces articulades tant socialment com políticament, així com a certes exigències de sociabilitat: el llenguatge, el treball i el desig, que fan possible o impossible el seu persistir i prosperar.

Lluny del subjecte modern que no reconeixia els vincles de dependència que ens conformen i que oblidava que la nostra condició de nats és la d'haver estat deixats nus des del començament i totalment dependents i vulnerables. Butler subratlla que la vulnerabilitat, la pèrdua i la interdependència són elements constitutius de la nostra experiència com a éssers humans i de les nostres vides compartides.

Podríem dir, per tant, que es tracta de deixar d'entendre la vulnerabilitat com a privació. Som, diu Butler, públicament assertius i vulnerables, i amb això destaca la nostra condició oberta cap als altres i exposada cap als altres. De manera que, al ser una condició que **coexisteix amb la vida humana, la vulnerabilitat denomina una certa obertura al món i afirma el caràcter relacional de la nostra existència**. Però, al mateix temps, seria precisament la fragilitat i l'opacitat del subjecte per a si mateix el que possibilitaria una ètica no-violenta, no basada en la reciprocitat ni el contracte. Butler pensa això com a possible base d'una comuna ètica no violenta, com el reconeixement mutu de la mútua vulnerabilitat. Com ha observat Lorena Fuster en la seva introducció a *Marc de guerra* de Judith Butler, aquest ideal normatiu de reconeixement no cal entendre'l assenyalant al futur sinó en les lluites reiterades en el fatigant obrar que contínuament ha de ser reorganitzat. No es tracta de projectes per a demà sinó partint d'avui, en el particular, de les pràctiques concretes de les vides de les comunitats humanes, ja que no hi ha cap condició formal que pugui proporcionar garantia suficient i estable en el temps.

Per descomptat, Judith Butler distingeix entre la nostra comuna condició d'éssers vulnerables i el que podríem entendre com el fet polític de la desigual distribució de la fragilitat, precarietat o vulnerabilitat. Així, tracta de retre compte dels mecanismes de poder i dels marcs de reconeixement que permeten aquesta distribució desigual.

Segon recorregut

Temptatives i discursos per caracteritzar normativament la classe o classes de "subjectes vulnerables" i, per tant, necessitats de protecció o tutela. En aquest context es parla de grups "col·lectius", "segments de població", d'individus en posició o situacions de vulnerabilitat (per exemple, el tràfic d'éssers humans)¹.

La qüestió és l'intent d'identificar normativament qui és especialment vulnerable i qui són aquests subjectes que necessiten protecció. **Dolores Morondo Taramudi**, filòsofa del dret, en el seu article "Un nou paradigma per a la igualtat? La vulnerabilitat entre condició humana i situació d'indefensió" afirma que: "Aquest enfocament de la vulnerabilitat justifica que els membres d'aquests grups siguin posats sota tutela propiciant així riscos de dependència induïda i la configuració i el control de la desviació de la norma (subjecte "normal" no vulnerable), a través de subjectes considerats com a marginals, dependents, patològics, en breu, no iguals."

Aquest recorregut ha comportat, potser d'una manera inesperada, una reculada en el principi d'igualtat, desapareixent del discurs nocions com ara discriminació, desigualtat, diferència, opressió, etc. A més, a l'intentar identificar subjectes vulnerables es corre el risc de reforçar estereotips, d'estigmatitzar i de reduir-los a ser víctimes passives. Parlant de vulnerables, en tant que inermes, sembla que gairebé no se'ls hi atribueix un mínim d'autonomia i aparentment hi ha només dues alternatives: perseguir el delictes o la protecció de les víctimes –una o l'altra o les dues. En lloc de potser parlar de responsabilitat política i resistència, ens conformaríem, en el marc del paradigma de la vulnerabilitat, amb la resiliència (capacitat d'encarar un risc,

¹ GIOLO, Orsetta, «La vulnerabilità neoliberale» a Vulnerabilità. Analisi multidisciplinare di un concetto. Roma: Carocci, 2018, pàg. 253 i ss

adaptar-se i recuperar-se del mal). Cal interrogar-se si ens conformem amb això.

Cal preguntar-se també com se salta del primer recorregut al segon. Han aparegut llums d'alarma en pensadores com Butler i filòsofes del dret com, per exemple, Orseta Giolo, entre d'altres, que criden l'atenció sobre una paradoxal coincidència entre el gir cap a la vulnerabilitat i la ideologia neoliberal. Mostren la sospita d'una certa coincidència entre el "subjecte vulnerable" i "el subjecte neoliberal". Una ideologia neoliberal que promou la superació o la redefinició de principis com el d'igualtat (la pròpia distinció entre subjectes més o menys vulnerables, subjectes forts i subjectes febles), i com s'estaria passant d'una justícia distributiva a una de correctora.

De manera que només sembla haver-hi dues alternatives: ser protegit o ser objecte de polítiques restrictives (arran de la crisi econòmica o de la seguretat). Les persones vulnerables, en un primer moment, "estan en el punt de mira" – arran d'aquestes polítiques restrictives són considerades una amenaça, pensem en les migracions– i, a continuació, aquestes mateixes polítiques públiques estableixen normes de protecció i de cura. Emergiria un "poder bo" que cuida els vulnerables, les víctimes, i que usa la força per protegir-los. Ens trobaríem, alhora, davant d'un procés de justícia correctora i de despolitització.

Cal entendre que el gir cap a la vulnerabilitat té a veure amb dues coses no del tot diferenciables de manera nítida. La primera, potser el gir cap a la vulnerabilitat respon a la voluntat de posar remei al fet que la igualtat formal no garanteix la superació de les desigualtats *de facto*. D'aquí, la necessitat de polítiques d'igualtat substantives, d'identificar quins són els subjectes més vulnerables i com protegir-los. La segona, aquest gir cap a la vulnerabilitat posa en un segon pla el quadre sistèmic que produeix les condicions de vulnerabilitat. Les dona per fetes, les naturalitza. Aquesta falta d'atenció també caracteritza la construcció del subjecte neoliberal, híper responsabilitzat de la seva pròpia condició. La institució està cridada a fer-se càrrec dels vulnerables. Aquí, si hi ha acció, no és per part dels subjectes vulnerables sinó per les polítiques que anomenem paternalistes. El discurs de la protecció es converteix en discurs hegemònic. Cap pregunta sobre el poder o la força? És a dir, ningú

s'interroga sobre com està distribuïda i produïda la vulnerabilitat? Vull dir que, de no plantejar-se més enllà del paternalisme i de la victimització, el discurs sobre la vulnerabilitat no apunta, per si mateix, a cap política d'esquerres ni feminista.

Com ha assenyalat Judith Butler en els seus últims textos, ser vulnerable no només és estar lligat a la possibilitat de sofrir un mal, de ser víctima, sinó que és també la condició de la resistència. Així mostra que, d'una banda, els vulnerables actuen políticament –com s'ha pogut apreciar amb l'ocupació de les places: 15M, Occupy, Tahir– i, de l'altra, que estar privat de protecció quan s'és subjecte vulnerable no és sinònim de quedar reduït a “nua vida”, sinó que sempre hi ha una possibilitat d'acció ja que l'acció no està només de l'altra banda.

Tercer recorregut

La ponent explica el projecte en què es treballa des del Seminari Filosofia i Gènere-ADHUC de la Universitat de Barcelona des de fa més de dues dècades: sobre la reconstrucció del pensament de les filòsofes del segle XX, on s'hi aprecia el vincle entre el discurs sobre la vulnerabilitat i les preocupacions sobre la violència i la fragilitat de les filòsofes de la primera meitat del segle XX. Elles van viure episodis de violència a Europa i, sense utilitzar explícitament la categoria de vulnerabilitat, ens donen claus per pensar el tema plantejat: Hannah Arendt, Simone Weil, María Zambrano, Jeanne Hersch, Rachel Bepaloff.

3. Segona ponència: El concepte de vulnerabilitat en el Codi penal

La presentació va seguir el següent esquema:

1. Algunes definicions de vulnerabilitat en general.
2. Referències a la vulnerabilitat en els tipus penals vigents.
3. Definició del tràfic (actes, finalitats, mitjans): la vulnerabilitat i el seu abús com a mitjà per a la finalitat prevista en el tipus penal.
4. Breu ressenya jurisprudencial.
5. Referències contingudes en la Directiva 2011/36/UE del Parlament Europeu i del Consell (5 d'abril de 2011).
6. Protocol de les Nacions Unides per a Prevenir, Reprimir i Sancionar el Tràfic de Persones, especialment dones i infants, amb referència específica a algunes observacions i conclusions obtingudes de l'estudi de l'Oficina de les Nacions Unides contra la Droga i el Delicte (UNODC) de l'any 2013: "Document temàtic: Abús d'una situació de vulnerabilitat i altres mitjans en el context de la definició del tràfic de persones":
 - a) definició del concepte i determinació de les circumstàncies que han de concórrer per a la seva consideració;
 - b) determinació als països als quals s'ha referit l'estudi;
 - c) diferències destacables entre els diversos tractaments (segons els països) de l'element de la vulnerabilitat (l'abús de) i la seva rellevància en aquest element del tipus penal del delicte.
7. Prova del delicte en relació amb l'existència de vulnerabilitat i el seu abús pels subjectes actius:
 - a) fonts de prova: testimoniatge de les persones objecte de tràfic.
 - b) paper i posició de qui apareix com a objecte del tràfic.
 - c) voluntat i consentiment.

- d) protecció durant la tramitació de les causes per instrucció (recerca judicial) del tràfic.
- e) sobre el risc que una situació de vulnerabilitat es torni crònica.

8. Reparació del mal patit per les persones objecte de tràfic.

En la ponència s'han posat de relleu els tipus de l'actual Codi penal en els quals s'aborda tant la descripció de persones vulnerables (per exemple per l'edat o la discapacitat), com aquells escenaris que el codi defineix com a "*situacions de vulnerabilitat*", en els quals es tracta de l'abús de la situació de vulnerabilitat.

La ponent també analitza els mitjans de comissió, les dificultats de prova en els casos de tràfic d'éssers humans i els temes relatius a la responsabilitat de la càrrega de la prova per part de l'acusació.

S'han citat diverses sentències que analitzen l'argument, així com la Llei Model elaborada per la UNDOC contra el tràfic de persones el 2009, en la qual es donen una sèrie de pautes per concretar quins poden ser els elements que configuren o propicien situacions de vulnerabilitat.

Aquí s'hi detalla l'abordatge en diferents estats, conclouent que no existeix una definició acordada de vulnerabilitat, per la qual cosa aquesta aportació no té la taxativitat que es va pretendre ni l'opció d'inclusió legislativa dels diferents països. Al principi es van incloure com a supòsits de vulnerabilitat aquells en els quals la persona "*cregui que no té una altra alternativa que sotmetre's a l'abús*", però que ha derivat en molts casos en què "*la persona no tingui una altra alternativa que sotmetre's a l'abús*". Finalment, també es posa l'accent en el recorregut que va tenir el contingut d'aquest document, en el qual al final es deixa un text que exclou determinats aspectes com el de la prostitució per falta d'acord.

S'ha tractat també el tema de les dificultats, amb els recursos utilitzables, per a perseguir aquest delictes de tràfic d'éssers humans, atès que la delinqüència va molt per davant dels mitjans disponibles. Finalment apunta al fet que potser poden plantejar-se solucions a nivell de cas individual, però globalment resulta molt complex, fet que ha portat també a qüestionar la idoneïtat d'una Llei

Integral de Tràfic com a solució a la problemàtica delinqüencial i, en particular, a la que se'ls genera a les víctimes.

Per últim, s'ha abordat el tractament del tema del consentiment de les persones i el seu abast en aquesta mena de delictes.

4. Tercera ponència: Gestió de les vulnerabilitats que presenten les víctimes del tràfic de persones

La ponència es realitza sobre la base dels elements que s'assenyalen en la Nota orientativa de Nacions Unides relatives a l'abús d'una situació de vulnerabilitat com a mitjà per a cometre el delictes de tràfic d'éssers humans (art. 3 del Protocol de Palerm), el qual pretén orientar als professionals de la justícia penal per entendre i aplicar aquest concepte. Alhora, sobre la base de l'experiència de SICAR.cat com a entitat especialitzada en l'acompanyament en el procés de recuperació i restitució de drets de les víctimes de tràfic de persones, es volen avaluar els reptes als quals han de fer front des de l'àmbit penal i dels agents clau que hi intervenen per acreditar la vulnerabilitat de les víctimes de tràfic de persones. Es compartiran algunes propostes per obrir un diàleg posterior i analitzar la seva viabilitat:

1. En relació a la prova preconstituïda de les víctimes;
2. Arbitrar mecanismes com el "*amicus curiae*", és a dir, la possibilitat de portar informes dels països d'origen de les víctimes (similar al COI per als casos d'asil) que estan relacionats amb els estàndards que assenyalen organismes com l'ACNUR per saber quina és la situació del país d'origen. Això podria aportar-se al procés per acreditar la situació de les víctimes i el tribunal podria tenir més informació.
3. Identificar especialistes en l'àmbit de la criminologia, i definir el paper de les ONG especialitzades, vinculant les seves actuacions amb l'Oficina d'Atenció a les Víctimes del Delicte.
4. Establir protocols amb els metges forenses de l'Institut de Medicina Legal i Ciències Forenses de Catalunya (similars als que es tenen per a la detecció de situacions de tortura) per poder aportar al procés penal historials de les víctimes on es relacionin les lesions, l'afectació física i psíquica i les possibles seqüeles. Es destaca com a fonamental unificar les pràctiques per establir la informació necessària.

Tot seguit s'adjunta la presentació realitzada durant la jornada.

Nota Orientativa-Nacions Unides (2012)

“Abús d’una situació de vulnerabilitat com a mitjà per a cometre el delicte de Tràfic d’Éssers Humans”
(art.3 Protocol de Palerm)

https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2012/UNODC_2012_Guidance_Note_-_Abuse_of_a_Position_of_Vulnerability_S-1.pdf

EXISTÈNCIA VULNERABILITAT

- VULNERABILITAT PERSONAL
- VULNERABILITAT GEOGRÀFICA
- VULNERABILITAT CIRCUMSTANCIAL

- VULNERABILITAT PRE-EXISTENT
- VULNERABILITAT SOBREVINGUDA

ANÀLISI INDIVIDUAL

DETECCIÓ VULNERABILITATS = INDICI DE POSSIBLE ABÚS

VULNERABILITAT ≠ NO CONSTITUEIX UN MITJÀ PER COMETRE EL DELICTE

NOMÉS SI L'ABÚS INVALIDA EL CONSENTIMENT DE LA VÍCTIMA

ABÚS

QUAN LES VULNERABILITATS S'EMPREN INTENCIONADAMENT O S'APROFITEN PER A

ACTES

*“captar, transportar, traslladar, acollir o rebre a una persona amb la finalitat d’explotar-la, **de manera que la persona cregui que sotmetre’s a la voluntat de l’abusador és l’única alternativa real o acceptable de què disposa**, i que resulti raonable que cregui això tenint en compte la situació”*

FINALITATS

TOTES LES FORMES D’EXPLOTACIÓ

DIFICULTATS i QÜESTIONS AMB LES PROVES

- Exigència de les proves
- Demostrar utilització vulnerabilitats o ús intencional pels actes per assolir finalitat d'exploració
- Ús i abast tan greu com per viciar el consentiment de la víctima
- Proves menys tangibles que altres mitjans
- Auto-identificació com a víctima de tràfic d'éssers humans (VTEH)
 - Cooperació especialistes durant fase d'investigació
 - Reunir proves per al judici / Testimoni peritatge
 - Generar vincle amb víctima
 - Col·laboració transfronterera

RISCOS

- Aplicació incorrecta del concepte VULNERABILITAT
 - Comprometre els drets de les VTEH i acusats
 - Perdre perspectiva del TEH = violació de DDHH

EXPERIÈNCIA - SICAR cat

Vulnerabilitats estructurals - perspectives

- Manca una **metodologia de treball** pròpia per aquests delictes en atenció a diverses perspectives i per garantir l'anàlisi interseccional necessari i prevenir victimització secundària:

- Violació DDHH
- Gènere
- Infància
- Estrangeria
- Transcultural
- Crim organitzat

ESCLAVITUD

- **Perspectiva victimològica** del procés

- Violència masclista
- Violència sexual
- Tortura
- Síndrome d'Ulisses
- Síndrome d'Estocolm
- Estigma
- Despersonalització
- Inseguretat permanent

PERITATGE

EXPERIÈNCIA - SICAR cat

Vulnerabilitats estructurals - perspectives

- Lectura neoliberal del fenomen del TEH posant l'accent en els beneficis que genera aquest delictes i no en el bé jurídic a protegir (dignitat humana)
- La situació d'abús d'una situació de vulnerabilitat es recull en la denúncia, però indefinició sobre quin actor hauria d'assumir l'avaluació-acreditació
- Denúncies posant l'accent en indicis judicialitzables vs. indicis raonables

EXPERIÈNCIA - SICAR cat

Vulnerabilitats estructurals – administratives i socials

- Desconeixement dels drets i sistemes de protecció que tenen reconeguts les VTEH (administratius i socials) i les dificultats a les que fan front
- Incoherències procés penal vs. procés administratiu (art 59bis LOEX)
 - Dret període de restabliment i reflexió vs. 72h de detenció preventiva
 - Dret període de restabliment i reflexió vs. prova preconstituïda
 - Dret a regularitzar la seva situació administrativa vs. conseqüències sentència
- Dret al retorn voluntari al país d'origen vs. prova preconstituïda
- Dret a la protecció i seguretat vs. prova preconstituïda /judici oral / altres
- Dret a una atenció especialitzada i adaptada vs. acreditació tardana de possible reconeixement com a persona discapacitada (temes administratius, formació, enfocament transcultural, eines...)

EXPERIÈNCIA - SICAR cat

Vulnerabilitats estructurals – administratives i socials

- Es tenen en compte alguns factors de vulnerabilitat perquè criden l'atenció (p.ex. vudú)
- Elaboració d'informes centrats en la vulneració de drets fonamentals durant l'explotació i no en la vulnerabilitat pre-existent
- La presentació d'informes d'ONG o serveis públics especialitzats no està estandarditzada

EXPERIÈNCIA - SICAR cat

Vulnerabilitats personals, geogràfiques i circumstancials

- Incipient pràctica de sol·licitud d'informes a ONG o serveis públics especialitzats centrats en la vulnerabilitat sobrevinguda i procés de recuperació
- Manca d'informació contextual que acrediti les vulnerabilitats pre-existents
- Es tenen en compte alguns elements perquè criden l'atenció (p.ex. vudú)
- Tenir coneixement de tots els actors que operen en el procés i què poden aportar cadascú d'ells per acreditar la vulnerabilitat
- Manca d'especialistes - experts en la matèria

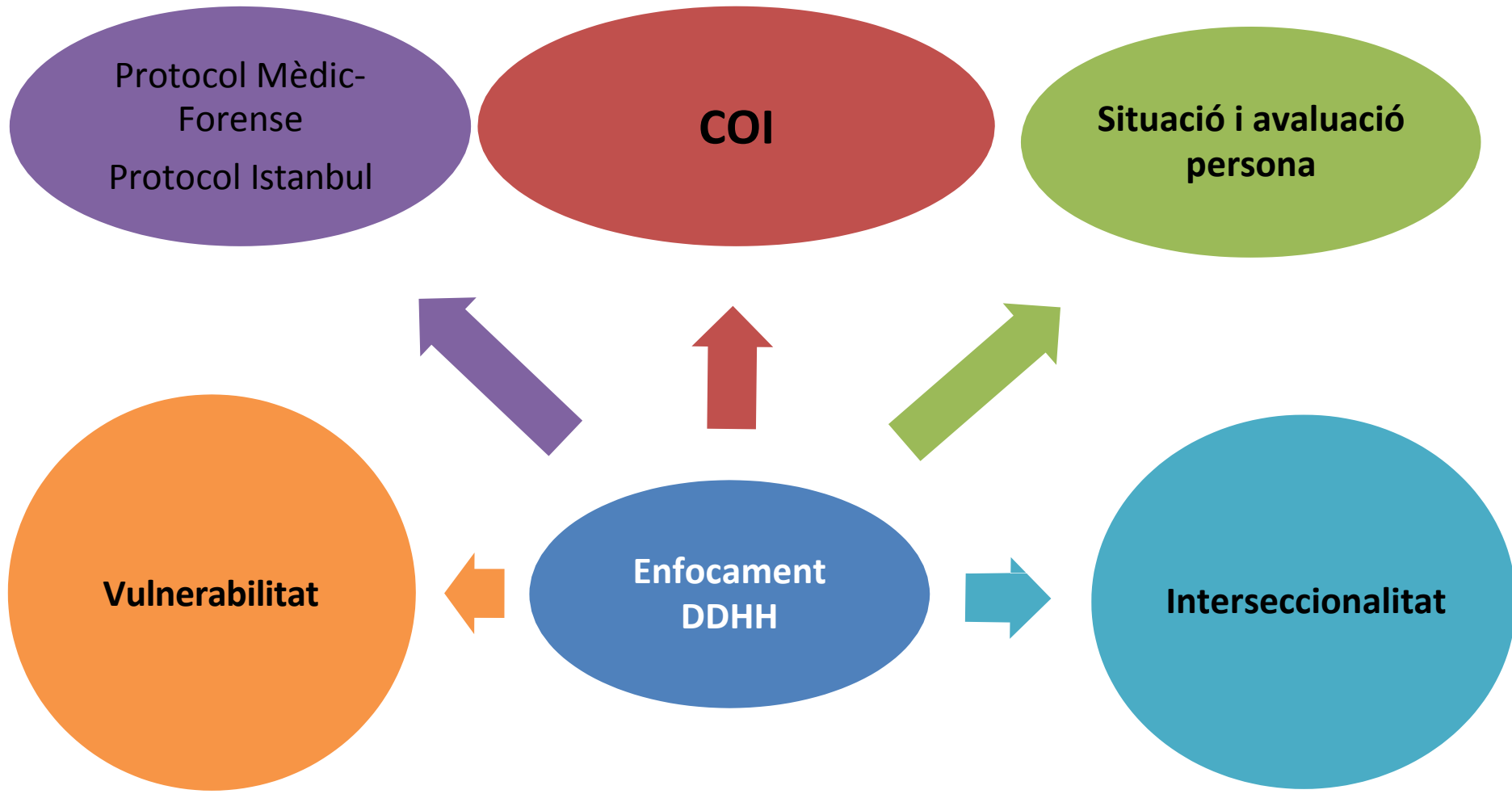
PROPOSTES – Nacions Unides

- Els professionals implicats han de rebre coneixement i orientació:
 - Mètodes emprats pels traficants
 - Detecció situacions que poden generar vulnerabilitat i ser aprofitades pels traficants
- Cooperació especialistes durant fase d'investigació
 - Reunir proves per al judici / Testimoni peritatge
 - Generar vincle amb víctima
- Col·laboració transfronterera

COM?

PROPOSTES - SICAR cat

PROPOSTES - SICAR cat

- Identificar bones praxis per al disseny d'una metodologia específica que permeti avaluar l'abús d'una situació de vulnerabilitat
- Incloure eines que s'empren per a les sol·licituds de protecció internacional (COI)
- Identificar especialistes (criminologia, antropologia, sociologia...) i destinar recursos per a la seva col·laboració
- Compartir informació sobre el fenomen (tendències, canvis) entre els diferents actors per a una millor especialització
- Generar eines de consulta
- Definir el paper de les ONG especialitzades i construir un mecanisme d'acreditació que defineixi uns estàndards
- Creació d'estructures especialitzades: jutjats, fiscalia, Direcció General de Suport a les Víctimes...

https://www.youtube.com/watch?time_continue=87&v=z78IzPctKgQ

Moltes gràcies

info@adoratrius.cat www.sicar.cat

M. 661 86 18 75

Telf 24h-Emergències: 679 65 40 88

@wwwsicarcats

<http://www.facebook.com/sicarcats>

@wwwsicarcats

Resistència	2
Lluita	
Superació	
Perspectiva	
Empoderament	
Responsabilitat	2
Abús	2
Injustícia	
Víctima	
Violència de gènere	
És una situació no una condició	
Víctima (situació)	
Susceptibilitat a rebre un dany	
Exposició	
Superació	
Escortar	
Empatia	
Comprensió	
Estudi	
Absència de coneixement	
Cultura	
Grup social	
Estructura	
Esser humà però desigualtat estructural – No tothom és igualment vulnerable	
Absència de possibilitat de gaudir dels drets humans	
Perspectiva victimològica versus criminològica	
Varia segons el context i condicions	

Solitud	3
Aïllament	
Aïllament social	
Desigualtat	
Discriminació	
Por	4
Frustració	
Desprotecció	
Desempara	
Inseguretat	
Fragilitat	4
Sense estructura psíquica per sostenir-se	

Dona	4
Gènere	

Malaltia mental	
Malaltia	
Discapacitat	
Persones ancianes	
Vellesa	4
Infantesa	

Nen	2
Maternitat – Família – Fills	
Dona gestant	

Estranger sense recursos	
Persones soles i estrangeres	
Immigrant	
Migració	
Emigració	
Origen	2
Ètnia	

Presó	2
Dones preses	
Hospital	

Pell	
Contacte	
Sexe	2

Pobresa	4
Dona pobra sense recursos	
Precarietat	3
Desigualtat d'oportunitats	
Risc de marginació	
Explotació	

6. Currículums de les ponents

FINA BIRULÉS. Professora de Filosofia de la Universitat de Barcelona. Les seves línies de recerca s'articulen al voltant de dos nuclis: subjectivitat política, història i acció, i qüestions de teoria feminista i l'estudi de la producció filosòfica femenina —amb especial atenció a l'obra d'Hannah Arendt i d'altres filòsofes del segle XX—, activitat que desenvolupa en el marc del Seminari Filosofia i Gènere-ADHUC des de la seva fundació. És traductora de diverses obres de filosofia contemporània, autora de nombrosos assaigs i editora de volums col·lectius sobre el pensament d'Hannah Arendt i d'altres pensadores contemporànies (*Filosofia i gènere; El gènere de la memòria; Hannah Arendt, l'orgull de pensar; Pensadores del Segle XX. Aportacions al pensament filosòfic i polític* i *Lectores de Simone Weil* —aquests dues darrers amb Rosa Rius Gatell—; *Hannah Arendt. Més enllà de la filosofia. Escrits sobre cultura, art i literatura* —co-editat amb Àngela Lorena Fuster). Entre les seves publicacions destaquen *Una herència sense testament: Hannah Arendt* (2007); *Entreactes. Entorn del pensament, la política i el feminisme* (2014), traduït al castellà a l'editorial argentina Katz; *Feminisme, una revolució sense model* (2018) i *L'emblemàtic del gènere. Per què els cossos importen?* (2019; amb Judith Butler i Marta Segarra), *Hannah Arendt: Llibertat política i totalitarisme* (2019).

NEKANE SAN MIGUEL BERGARETXE. Llicenciada en Dret per la Universitat de Deusto, va iniciar la seva activitat professional en l'exercici lliure de la professió d'advocada l'any 1976. L'any 1991 va accedir a la judicatura, havent dut a terme la seva activitat com a jutgessa en diversos jutjats d'instrucció fins a l'any 2000, en què va passar a exercir jurisdicció penal en l'Audiència Provincial de Bizkaia. Des del 2005 ho fa des de la Secció Sisena d'aquesta Audiència que atén, a més d'altres assumptes penals, els relacionats amb la violència contra la dona. Va ser professora del Centre Associat de la UNED de Bergara entre els anys 1976 i 1980 i, des de l'any 1995 fins a 2015 ha impartit classes a l'Escola de Pràctica Jurídica de l'I.C.A.S.V. Ha participat com a ponent i en taules rodones relacionades amb qüestions i aspectes diversos del dret penal i de dret processal penal. En l'associació judicial Jutges i Jutgesses per a la Democràcia, en què va estar associada fins el 2017, va coordinar durant quatre anys la comissió d'igualtat i va participar, en nom d'aquesta associació judicial,

en la comissió de seguiment per a la implantació del pla d'Igualtat del Consejo General del Poder Judicial (CGPJ). A més, ha pres part en activitats (trobades, taules rodones i ponències) directament relacionades amb la matèria de discriminació i violència exercida contra les dones. Concretament en Formació Contínua del CGPJ. ha dirigit diversos cursos en què ha realitzat aportacions en forma d'exposició personal: codirecció del curs sobre l'aplicació de la L. O. 1/2004; assetjament; llenguatge; el cos de la dona com a objecte de comerç. També en formació descentralitzada (en la Comunitat Autònoma del País Basc) i amb aportació en taules rodones en diversos cursos i trobades, tant amb la judicatura com en els Col·legis de l'Advocacia de Bizkaia, Llaurava i Guipúscoa (en aquests dos territoris històrics, relacionats amb el curs obligatori per a accedir al torn d'ofici en matèria de violència contra la dona).

ROSA Mª CENDÓN LERIS. Treballadora social i pedagoga. Fa 24 anys que treballa a Adoratrius, una entitat religiosa de caràcter social sense ànim de lucre, desenvolupant diferents programes d'atenció a dones en situació d'exclusió social i amb joves menors tutelades. Des de 2002 treballa en el programa SICAR cat d'atenció integral a dones i infants víctimes del tràfic de persones, i actualment hi coordina l'àrea de relacions institucionals i incidència. Cofundadora de la Campanya Cor Blau Cat que va néixer al 2014 en motiu de la primera commemoració del Dia Mundial del Tràfic d'Éssers Humans. Fins al juny de 2019 també ha estat membre de la Junta de l'Institut de Drets Humans de Catalunya.